

”Er det fordi jeg ikke er perker?”

Post-antiracismen i dansk film

Mehmet Ümit Necef

Med udgangspunkt i en analyse af tre nye film, Nordvest, Kapringen og R, diskuterer artiklen, om der er en post-antiracist tendens i dansk film. Artiklen analyserer både filmene og anmeldelserne. I det mindste hos en af anmelderne, DRs Jesper Juul Carlsen, er forvandlingen til post-antiracisme tydelig.

I den nye danske film *Nordvest* (2013) spørger den unge småkriminelle Casper bandelederen Jamal klagende, hvorfor han altid bliver underbetalt for de stjålne effekter, som han afleverer: "Er det fordi jeg ikke er perker?".

Politikens filmanmelder Kim Skotte (2013) bekræfter Caspers mistanke om Jamals etniske diskrimination: "Som ikke-perker bliver Casper af Jamal behandlet som skidt", skriver han. *BT's* Niels Lind Larsen er enig med Skotte: "Med den forkerte hudfarve bliver Casper behandlet som skidt af hæleren og bandelederen Jamal" (Larsen 2013).

Det er den eneste scene i filmen, hvor racisme eller diskrimination direkte bliver artikulert. Det bemærkelsesværdige ved denne replik er, at den ikke handler om racisme og diskrimination fra etniske danskeres, men fra nydanskeres side. Ikke kun filmen selv, men heller ikke anmelderne har i forbindelse med filmen tematiseret racisme, diskrimination eller skabelsen af stereotyper, selv om filmen drejer sig om en blodig konflikt mellem en etnisk dansk rockerlignende kriminel bande og en "indvandrerbande". Og selv om en række anmeldere for fem år siden var ganske kritiske over *Gå med fred, Jamil*, hvor en del nydanskere var blevet portrætteret som særdeles voldelige. På denne baggrund kan man stille spørgsmålet, om der blæser nye vinde i den danske filmverden?

Der er faktisk en række elementer i filmen, der kunne have gjort beskyldninger om racisme og forstærkelse af fordomme og stereotyper om nydanskere relevante. Her er de vigtigste: Selve filmens titel, *Nordvest*, henviser til den københavnske bydel, Nordvestkvarteret, hvor der bor mange nydanskere.¹ Noer refereres for at sige, at "filmens titel betegner ganske vist et bestemt og belastet område" (Yde 2013).² Alle de ca. 10 nydanskere, vi ser i filmen, er alle enten kriminelle eller unge mænd omkring den kriminelle kerne. På trods af, at der i filmen er et par enkelte etniske danskere, man mere eller mindre kan identificere sig med, for eksempel Caspers moder, som magtesløst ser på, at hendes to teenagesønner henter store summer hjem fra kriminelle aktiviteter, og hans 6-årige lille søster, er der ikke en eneste nydansker, som vi er tilskyndet af fortællingens forløb til at have sympati for. Alle er overdrevent gestikulerende, larmende og højtråbende – på "perkerdansk".³ Der er desuden den omstændighed, der kunne have

¹ Københavns Kommunes Teknik- og miljøforvaltningen.

<https://subsite.kk.dk/~media/63D4D69CE9EB419F876F7A89B774A5B4.ashx>

² Det sidste par år har der været flere skyderier i Nordvestkvarteret, som medierne gentagne gang har spekuleret, hvorvidt de var banderelaterede. Se fx DR Nyheder 2013, 20. marts 2013, Berlingske Tidende 2010.

³ Jeg tager begrebet "perkerdansk" fra bl.a. antropologen Laura Gilliam og sprogforskerne J. Normann Jørgensen og Tore Kristiansen, som bruger det i en ikke nedsættende, men deskriptiv betydning. Se

berettiget racisme- og fordomsbeskyldningerne, at det er "indvandrerbanden", der ved at skyde med maskingevær ind i villaen, hvor Casper bor sammen med andre medlemmer af den kriminelle bande, starter "bandekonflikten". Han er i stedet for at arbejde for hæleren Jamal begyndt at køre en gruppe ukrainske prostituerede (Politikens Kim Skotte kalder dem "østluderne")⁴ ud til kunderne rundt omkring i byen. I filmens afslutning løber indvandrerbanden efter Casper for at straffe ham, fordi de mistænker ham for at have myrdet deres leder Jamal. Hvorvidt det lykkes for dem at tage hævn røber filmen ikke. Og endelig, som nævnt, omhandler den eneste direkte og tydelige "diskrimination" i filmen Jamals angiveligt diskriminerende underbetaling af Casper, selv om det er udbredt at fremføre, at diskrimination meget ofte går den anden vej, dvs. fra dansk til nydansk side.

Post-antiracismen i dansk film

Det skal ikke forstås som om, de etnisk danske kriminelle bliver portrætteret som mindre voldelige eller mindre skrupelløse i filmen. Bandechefen Bjørn forlanger for eksempel fra Casper, at han likviderer Jamal. Og den måde, banden behandler de ukrainske prostituerede på, kan heller ikke betegnes som anstændig. Danske og østeuropæiske mafi typer fremstår absolut ikke som positive figurer overfor ondsksfulde nydanskere. En ting er således sikker: Nydanskerne optræder ikke i rollen som skurk over for danskere, som i virkeligheden er gode, men på grund af en række samfundsmæssige strukturer og indvandrernes bandedannelser bliver nødt til at ty til vold for at afværge angreb fra nydanskernes side. For så vidt er der ingen racisme eller fremmedfjendtlighed i denne film.

Selv om racismen og etniciteten ikke spiller en eksplicit rolle i filmen, antyder filmen alligevel, at lederne for både gammeldanske og nydanske kriminelle grupper, til en vis grad mobiliserer etnicitetsperspektivet i deres indbyrdes kamp. Eksempelvis benytter den etnisk danske kriminelle gruppes leder Bjørn, som arbejder sammen med østeuropæiske mafi typer, der skaffer ham kvinder til prostitution, en "os og dem" retorik for at opildne Casper imod Jamal og hans gruppe.

Samtidig antyder filmen heller ikke, at nydanskernes kriminalitet skyldes danskernes racisme, diskrimination, marginalisering eller udelukkelse. Der er ikke skyggen af anti-racisme i filmen eller antydninger af, at Jamals egne eller hans bandevenners pro-

Relster, Andreas 2009: Skolen skaber, hvad den prøver at undgå. *Information*, 30. oktober 2009; Jørgensen, J. Normann & Tore Kristiansen: Pæredansk eller perkerdansk. *Information* 4. februar 1998. Soei, Aydin 2006: Perkerdansk - et sprog i blomstrende udvikling, *Information*, 6. januar 2006.

⁴ Skotte, Kim: Absolut banderelateret, *Politiken*, 11.04.2013.

blemer eller livssituation som kriminelle skyldes racisme eller diskrimination fra danskernes side.⁵ Da filmen ikke foreholder sig til racismeproblematikken, selv om filmens voldsomme hovedkonflikt udspiller sig mellem gammel- og nydanskere, kan man betegne filmen som post-antiracistisk.

Post-antiracismen i dansk film er ikke en helt ny tendens. Tendensen viste sig - så vidt jeg kan se - først med *Valgaften* (1998), og man kan betegne *Adams æbler* (2005), *Eye for eye* (2007) og ikke mindst *Gå med fred*, *Jamil* (2008) som post-antiracistiske (se Necef & Bech 2013). Den omstændighed, at *Nordvest* og to andre nye film, *Kapringen* og *R*, som vi skal se på, fortsætter i tråd hermed, tyder på, at tendensen ikke er forbigående, men har bidt sig fast i dansk film.

En anmelderes forandring

Den post-antiracisme, som *Nordvest* repræsenterer, kan man som nævnt også iagttage hos filmens anmeldere, mest tydeligt hos DR's filmanmelder Per Juul Carlsen, en af landets mest fremtrædende filmkritikere. Han varetager både DR P1's program *Film-land* og skriver anmeldelser i DR's hjemmeside med samme navn.

For fem år siden var Carlsen i sin anmeldelse af Omar Shargawis *Gå med fred Jamil* ellers bekymret på vegne af nydanskernes kulturs og islams omdømme hos dele af den danske befolkning. Han havde gerne set noget andet - "et nyt og frisk billede" eller blot en historie, der "gav de mennesker, der mener at vide hvilken kasse muslimer skal puttes ned, noget helt nyt at tænke over." Men *Jamil* leverer ikke det, som Juul Carlsen ønsker, og han fortsætter med at fremføre et af anti-racismens gamle omkvæd: Indvandrernes dårlige integration skyldes ikke deres kultur, men sociale problemer.

"Men hvis nogen i Danmark . . . mener at være sikre på, at muslimske indvandrere i Danmark er et problem, får de kun deres fordomme bekræftet med en film, hvor blodet koger voldsomt og ukontrollabelt og hvor folk skyder hinanden ned på stribe. Hvis nogen virkelig for alvor vil bruge 'Gå med fred, Jamil' negativt kan de med fuld ret hævde, at filmen viser at det ikke er sociale problemer, der skaber problemer med muslimske indvandrere. Det er derimod deres religion" (Carlsen 2008).

Imidlertid ser det ud som om Carlsens bekymringer på vegne af nydanskernes ry er forsvundet i forbindelse med *Nordvest*. Nu i 2013 går han mere op i troværdigheden, realismen, naturlig dokumentation og aktualiteten: "Filmhistorien er rig på unge mænd, der sidder i lort til halsen . . . , men sjældent har det været så troværdigt, så

⁵ Om begrebet "postantiracisme" se Bech, Henning & Necef, Mehmet Ümit: Racistiske repræsentationer? Et blik på dansk film.: Frank, Søren & Necef, Mehmet Ümit 2013: Indvandrere i dansk film og litteratur. København: Spring.

ubehageligt realistisk, så dokumenteret naturligt, som i Michael Noers *Nordvest*". Personernes forfald er fortalt "modbydeligt troværdigt", og filmen "giver en forrygende ubehagelig fornemmelse af at være til stede midt i noget kriminelt snavs, der rent faktisk finder sted i København næsten dagligt for tiden" (Carlsen 2013).

Carlsen henviser til "den københavnske bandekonflikt", der blev optrappet siden starten af januar 2013. Medierne rapporterede, at der er blevet skudt omkring 43 gange i forbindelse med konflikten, samtidig med at flere også er blevet overfaldet med kniv. To personer har mistet livet, og mindst 29 er blevet såret. Det har ført til, at politiet har sigtet og varetægtsfængslet over 100 personer i forbindelse med konflikterne (se f.eks. Damløv og Buhr 2013 og Ritzau 2013).

Perspektivskift

Carlsens anderledes tilgang til *Nordvest* (2013) i forhold til *Jamil* (2008) kan ikke skyldes, at de nydanskere, der bliver portrætteret i *Nordvest*, er mere sympatiske, lovlydige eller fredelige end dem i *Jamil*. Mens *Jamil* handler om en blodig minikrig mellem to indvandrergrupper (sunn/shia), drejer den første sig om en lige så blodig konflikt mellem en etnisk dansk rockerlignende kriminel bande og en "indvandrerbande". Også i *Nordvest* koger blodet "voldsomt og ukontrollabelt" hos en del nydanskere (og etniske danskere), og folk (både etniske danskere og nydanskere) "skyder hinanden på stribe". Hvis *Jamil* for fem år siden uforvarende kunne risikere at skabe eller forstærke fordomme overfor nydanskere, kan *Nordvest* lige så godt gøre det nu. Grunden til perspektivskiftet er nok ikke det, at de to film indholdsmæssigt er anderledes, eller at det danske samfund de sidste fem år har forandret sig meget, men at Carlsen selv er begyndt at bruge andre perspektiver end tidligere. Desuden – som vi skal se – var *Jamil*'s instruktør Shargawis perspektiv om, hvad der skal styre en fortælling, ligner meget *Nordvest*'s instruktør Noers.

Selv om *Jamil* generelt var blevet positivt modtaget i 2008 af anmelderne, var Carlsens kritiske modtagelse af *Jamil* hverken enestående eller den mest negative (Bech og Necef 2013). Enkelte noterede, at filmen næppe kunne undgå at bekræfte de negative opfattelser, nogle havde i forvejen (f.eks. Politikens Erik Jensen 2008 og Berlingskes Ebbe Iversen 2008).⁶ Den mest negative offentlige reaktion kom ikke fra en anmelder, men fra kultursociolog og DR-medarbejder Birgitte Rahbek, som angreb filmen for "at virke direkte racistisk". Filmen skulle ifølge hende "bekræfte alle fordommene" om

⁶ Det er umuligt at se, om Jensen og Iversen også har gennemgået en forandring lig Carlsens i forbindelse med *Nordvest*, da de – så vidt jeg kan se på Infomedia – ikke har skrevet om den. Men Carlsens holdningsændring er ret tydelig.

arabere og muslimer, der går ud på, at de er voldelige, hævnerrige, indskrænkede og dyriske (Rahbek 2008).

Det nye motto: *Reality Rules*

Den forandring, som Carlsen synes at have gennemgået fra en anmelder med anti-racistiske briller til én med post-antiracistisk tilgang, er bemærkelsesværdig og bestyrker tesen om, at der eksisterer en post-antiracist strømning i den danske filmverden. Grunden til hans forandring kan skyldes hans tilslutning til princippet, *Reality Rules*, som han mener filmene *R* (Lindholm & Noer 2010) og *Kapringen* (Lindholm 2012), følger. Carlsen beskriver det pågældende princip således: "at det er virkeligheden, de logiske konsekvenser, der trækker historien fremad, og ikke en forfatter, der sidder ved sit skrivebord og leger Gud med smarte og selvfede indfald" (Carlsen 2013a, b).

Carlsens forvandling er ikke sket pludselig i forbindelse med *Nordvest*. Allerede i anmeldelserne af de to film, han nævner i det ovenstående citat, *R* (Carlsen 2010) og *Kapringen* (Carlsen 2012) kan man se forandringen.

Etnisk kamp i fængslet

R (2010), handler som *Nordvest* også om en magtkamp mellem en etnisk dansk og en nydansk kriminel gruppe, men kampen foregår i et fængsel for hårde kriminelle. Det skal med det samme slås fast, at filmen er særdeles voldelig, og etnisk danske og ikke-etnisk danske indsatte er lige gode om at behandle "deres egne" på bestialsk vis, dvs. danske voldsmænd danske medfangere og nydanske de nydanske. Men i denne anmeldelse foreholder Carlsen sig slet ikke til den eventuelt fordomsskabende eller racismefremkaldende aspekt ved filmen. Den etniske problematik figurerer slet ikke i anmeldelsen. Den eneste gang etnicitet nævnes i teksten, er i beskrivelsen af en af de to bandeledere som "lederen af gruppen af fanger af anden end etnisk dansk herkomst" (Carlsen 2010). Intet om racisme eller skabelsen eller bekræftelsen af fordomme imod "muslimske indvandrere". Bruger man de briller, som Carlsen havde taget på, da han i sin tid anmeldte *Jamil*, kan man ellers nemt komme til at fremføre, at folk, der mener, at muslimske indvandrere i Danmark er et problem, kan få deres fordomme bekræftet med filmen *R*. En af filmens to mest nederdrægtige og psykopatisk voldelige skurke er lederen af den nydanske gruppe, som for resten spilles af den førømtalte instruktør Omar Shargawi. Han straffer en arabisk medfange, Rashid, ved først at selv tæve ham med en livsrem og baseball bat og bagefter at få en sine arabiske håndlangere kaste "morgenkaffe" (olie kogt med sukker) på hans ansigt. Den anden skurk er "Mureren", der spilles af Roland Møller, som koldblodigt tæver filmens hovedperson Rune ihjel.

På den anden side er der intet racistisk eller islam- eller muslimfjendtlige i filmen. Tværtimod roser filmen nærmest islams rolle i Rashids positive udvikling. Rashid, som først forråder hovedpersonen Rune (filmens titel "R" står for "Rune") og forårsager hans voldelige død, får kvaler ikke mindst efter hans mor under et besøg siger til ham, at gud ønsker, at man altid skal sige sandheden og aldrig lyve. Efter at have udført det muslimske ritual, *namaz*, hvor han beder til gud, kontakter han fængselsinspektøren og angiver, hvem der har myrdet Rune og hvorfor.

De somaliske pirater og danskere

Heller ikke i Carlsens anmeldelse af filmen *Kapringen* er der skyggen af kritik af, at filmen konstruerer en "os"- "dem"-dikotomi og skaber eller bekræfter fordomme om somalierne (eller afrikanere). Filmen foregår ellers bl.a. "blandt pirater og angste søfolk på et kapret fragtskib udfør Somalias kyst", og "(d)er er geværer og trusler om vold i bunkevis . . ." (Carlsen 2012).

Lige som Carlsen er Noer heller ikke bekymret over at film, som sætter enkelte individer, der tilhører forskellige etniske grupper op imod hinanden, nødvendigvis risikerer at skabe "stereotyper" (Yde 2013). Efter at have påpeget, at der går en rød tråd fra filmene *R* og *Nordvest* til *Kapringen*, siger han: "*Kapringen* kan man heller ikke se uden at forholde sig til, at der er nogle danske søfolk, som rent faktisk bliver tilbageholdt af somaliske pirater. Det bliver næsten irrelevant, hvis man ikke læser filmene som nogen, der også indgår i sådanne nogle konkrete konstellationer" (Yde 2013).

De "konkrete konstellationer" i de tre pågældende film drejer sig alle om etniske danskere kontra ikke-etniske danskere. *Nordvests* dramatiske konflikt er ifølge Noer et brødrepars kamp imod en "lokal indvandrerbande", og denne konstellation uundgåeligt "også bringer en ømtålelig racediskussion på banen" (Yde 2013).

Hverken *Informations* journalist Yde eller andre anmeldere og debattører har, så vidt jeg kan se, kritiseret de pågældende tre film for at skabe eller forstærke fordomme imod nydanskere eller muslimer, men Noer tager alligevel denne teoretisk mulige kritik alvorligt og diskuterer den. Han bruger tre argumenter.

Det første argument han bruger, handler om autenticitets- og virkelighedsargument. *Informations* kulturskribent Yde refererer Noer for at sige, at han har forsøgt at efterleve parolen "Reality Rules" ("Virkeligheden bestemmer") da han arbejdede med *Nordvest*, og det samme motto skulle gælde for hans og hans medinstruktør Tobias Lindholms fængselsdrama *R* (Yde 2013). Noer fremfører også, at det han beskriver i *Nordvest* "faktisk foregår i virkeligheden" og er "fyldt op af autenticitet" (Yde 2013). Denne understregning kvitteres og anerkendes af anmelderne. Ifølge Yde er *Nordvest* kendetegnet af Noers "særligt virkelighedsnære tone", og både *Nordvest* og *R* er især

blevet rost internationalt for "den realistiske stil". Ifølge *Jyllands-Postens* Nanna Frank Rasmussen er filmen "et nøgternt udsagn", og forudser, at nogle anmeldere vil hylde den som "særligt modigt, rå realistmedrama" (Rasmussen 2013). Filmen handler ifølge hende om "virkelighedens kriminelle miljøer", og den nærmer sig "den barske og brutale virkelighed".

Det er bemærkelsesværdigt, at Shargawi i 2008 havde brugt et lignende argument imod kritikken, at han med filmen *Gå med fred, Jamil* bekræfter fordommene overfor arabere og muslimer. Han havde fremført, at det bør være virkeligheden, der skal trække historien fremad: "Det er ikke en formynderisk eller en teologisk film, vi prøver bare at fremstille tingene, som de er" (Monggaard 2008).

Det andet argument er, at hvis man skal lave en film, der er værd at se, skal man se bort fra tidens politisk korrekte tabuer og begrænsninger: "Det bliver jo ligegyldigt, hvis du ikke laver en film, der er farlig. Hvis det bliver frelst, er det lige meget" (Yde 2013).

Et andet argument, som Noer ikke eksplicit fremfører, men som ligger mellem linjerne i interviewet med *Information*, er af æstetisk og fortælleteknisk karakter: Fortællekunst, herunder film, radikaliserer ofte stereotyperne for at opnå forskellige former for effekter såsom spænding, tristesse og melankoli, samt at skabe tragisk, komisk og dramatisk effekt. Og der er langt mellem at forarges over en dramatiseret figur i et kunstværk til at påstå at alle, der tilhører den gruppe, den pågældende figur tilhører, er på en bestemt måde.

Tre nye danske film, *Nordvest*, *Kapringen* og *R*, og den modtagelse, som de har fået fra anmelderne, tyder på, at den post-antiracistiske tendens i dansk film fortsætter med bidrag fra nye instruktører og manuskriptforfattere. I disse tre film optræder somaliere og nydanskere ikke som ofre for henholdsvis Vestens imperialismen eller det danske samfunds racisme og diskrimination. De somaliske pirater og nydanskere præsenteres fra helt andre synsvinkler. Således har disse pågældende tre film med deres tematik og æstetik tilføjet præfikset "post" til alle antiracismens foretrukne begreber: offer, andetgørelse, marginalisering, xenofobi, islamofobi osv. Også en række anmeldelser af disse film, ikke mindst *Nordvest*, tyder på, at danske filmanmeldere er blevet mere bevidste om, at de gamle bastante positioner ikke uden videre er holdbare.

Litteratur:

- Berlingske Tidende* 2010: Flere skud er affyret i Nordvestkvarteret. 9. februar 2010.
- Carlsen, Per Juul 2008: Gå med fred, Jamil. Forfriskende, men også en forspildt chance. dr.dk/filmland.
- Carlsen, Per Juul 2010: I fængsel i biografmørket. <http://www.dr.dk/P1/Filmland/Anmeldelser/2010/R.htm>
- Carlsen, Jesper Juul 2013a: Filmanmeldelse. Nordvest. [Hhttp://www.dr.dk/Nyheder/Kultur/Film/Filmanmeldelser/Filmland/2013/03/08/Filmanmeldelse+Nordvest.htm](http://www.dr.dk/Nyheder/Kultur/Film/Filmanmeldelser/Filmland/2013/03/08/Filmanmeldelse+Nordvest.htm)
- Carlsen, Per Juul 2013b: Filmanmeldelse: Paradis Kærlighed. <http://www.dr.dk/Nyheder/Kultur/Film/Filmanmeldelser/Filmland/2013/03/08/Filmanmeldelse+Paradis+Kærlighed.htm>
- Damløv, Louise og Buhr, Claus 2013: Overblik: Bandekonflikten skud for skud. 1. marts 2013. <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2013/03/01/080322.htm> (downloaded den 4. August 2013).
- DR Nyheder 2013: "Seks skud er affyret i København NV - fire er anholdt". 20. marts 2013. <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2013/03/20/0320204619.htm>;
- Iversen, Ebbe 2008: Hævnen, *Berlingske Tidende*, 30.05.2008.
- Jensen, Bo Green 2012: Alt for virkeligheden. Interview med Tobias Lindholm. *Weekendavisen*, 21.09.2012.
- Jensen, Erik: I skudlinjen under nådesløs kamp. *Politiken* 30.05.2008.
- Larsen, Niels Lind: De ømme rødder. *BT*, 18.04.2013.
- Monggaard, Christian 2008: 'Muslimer er først og fremmest mennesker': Portræt / Interview: Omar Shargawi, *Information* 30.05.2008.
- Necef, Mehmet Ümit & Bech, Henning 2013: Racistiske repræsentationer? Et blik på dansk film.: Frank, Søren & Necef, Mehmet Ümit 2013: *Indvandrere i dansk film og litteratur*. København: Spring.
- Skotte, Kim: Absolut banderelateret. *Politiken*, 11.04.2013.
- Ritzau 2013: Teenagedreng er død efter Tingbjerg-skyderi. 6. maj 2013. <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2013/05/06/0506055415.htm> (downloaded den 4. August 2013).
- Rahbek, Birgitte 2008: Sådan er de jo, de arabere! *Information* 04.06.2008.
- Rasmussen, Nanna Frank 2013: Ungdomspusher. *Jyllands-Posten*, 18.04.2013.
- Yde, Katrine Hornstrup 2013: "Bliver det frelst, er det lige meget". Interview med Michael Noer. *Information*, 17. april 2013.

Filmliste:

Nordvest: Michael Noer 2013. Manuskript: Rasmus Heisterberg, Michael Noer.

Kapringen: Tobias Lindholm 2012. Manuskript: Tobias Lindholm.

R: Tobias Lindholm & Michael Noer 2010. Manuskript: Michael Noer, Tobias Lindholm.